

Examen HAVO 2019

tijdvak 2
maandag 17 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 24 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 51 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Nederland fietsland

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over Nederland als fietsland.

Gebruik tekst 1.

- 2p 1 Leg uit dat uit tekst 1 blijkt dat in het gebruik van de fiets door Nederlanders een verhoudingsvraagstuk te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het hoofdconcept verhouding;
  - het woord ‘statusverschillen’.

In een essay in het tijdschrift *De Groene Amsterdammer* schreef socioloog Giseline Kuipers van de Universiteit van Amsterdam het volgende over de fiets in Nederland: “Er is een netwerk van gewoontes en gebruiken waarin iedereen meedoet, dat vanzelfsprekend wordt gevonden. Je neemt gewoon de fiets. Iedereen fietst. Je zou niet weten hoe het anders moet. In steden is de eenheid van afstand de fietsminuut, zelfs in de brochures van de makelaar. (...) fietsen is een tweede natuur geworden.”

- 2p 2 Leg uit of je op grond van bovenstaand citaat van Kuipers kunt beweren dat Nederlanders het fietsen hebben geïnternaliseerd. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip internalisatie;
  - het citaat uit de inleiding bij deze vraag.

Volgens planoloog Karel Martens van de Radboud Universiteit in Nijmegen heeft het type samenleving dat Nederland was vóór de jaren zestig van de vorige eeuw invloed gehad op het feit dat er in Nederland door zoveel mensen gefietst wordt. In deze jaren moesten protestantse kinderen naar protestantse scholen en katholieke kinderen naar katholieke scholen. Kinderen gaan in Nederland vrijwel nooit met gezamenlijk vervoer als een schoolbus naar school. Scholen van het gewenste type lagen vaak zo ver van huis, dat de kinderen moesten fietsen en dat fietsen blijven ze vaak doen als ze ouder zijn.

- 1p 3 Hoe heet het type samenleving dat volgens Martens invloed heeft gehad op het feit dat er in Nederland door zoveel mensen gefietst wordt?

Gebruik tekst 1.

Politieke keuzes speelden een rol in de uiteindelijke populariteit van de fiets.

Uit tekst 1 blijkt dat de verkeersonveiligheid in de wijken op de politieke agenda is gekomen. Of een probleem op de politieke agenda komt, is afhankelijk van een aantal voorwaarden, zoals dat de situatie als veranderbaar wordt beschouwd en dat er voldoende ruimte is op de politieke agenda. Uit tekst 1 blijkt dat het probleem van de verkeersonveiligheid in de wijken ook voldeed aan andere voorwaarden om op de politieke agenda te komen.

- 2p 4 Noem een van deze **andere** voorwaarden om op de politieke agenda te komen en geef uit tekst 1 een voorbeeld van deze voorwaarde.

Gebruik tekst 2.

Volgens Hans Buiten, verenigingshistoricus van de ANWB, raakten verkeerskundigen in de jaren zeventig van de vorige eeuw geïnspireerd door 'traffic engineering'. Met de opkomst van de auto wilden de verkeerskundigen de verkeersveiligheid verbeteren.

- 2p 5 Leg uit dat uit tekst 2 blijkt dat traffic engineering een voorbeeld is van een gerationaliseerde aanpak. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het kernconcept rationalisering.

Gebruik tekst 3.

De laatste jaren is het fietsgebruik in Nederland flink toegenomen. Dat kan voor drukte op de fietspaden zorgen. In sommige grotere steden wordt al gesproken van files op het fietspad. CROW-fietsberaad, een kenniscentrum voor fietsbeleid, heeft een onderzoek gedaan naar de oorzaken, gevolgen en mogelijke oplossingen ten aanzien van de drukte op fietspaden. Van belang was hoe de fietser zelf de drukte ervaart. Tekst 3 komt uit het rapport over het onderzoek en gaat in op gedragingen van bepaalde soorten fietsers die door andere soorten fietsers storend worden bevonden.

- 2p 6 Beredeneer aan de hand van tekst 3 dat er tussen mensen die behoren tot verschillende soorten fietsers sprake kan zijn van een conflict. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept conflict;
  - twee soorten fietsers uit tekst 3;
  - de doelen die deze twee soorten fietsers uit tekst 3 hebben.

Let op: deze doelen staan niet in de tekst maar moet je zelf bedenken. De doelen moeten passen bij de soort fietser.

Gebruik tekst 4.

Shared Space is een manier waarop men onveilige situaties in het verkeer probeert te voorkomen. Door scheidingen tussen weggebruikers, verkeerslichten en verkeersborden weg te nemen, moet Shared Space de eigen verantwoordelijkheid en sociaal gedrag bij mensen in het verkeer stimuleren.

- 2p 7 Leg uit welk kernconcept bij het hoofdconcept verhouding te herkennen is in het idee van Shared Space in tekst 4. Gebruik in je uitleg:
- de naam en de omschrijving van een kernconcept bij het hoofdconcept verhouding;
  - informatie uit tekst 4 waaruit het gekozen kernconcept blijkt.

Zie tekst 4.

- 2p 8
- Beredeneer wat het verband is tussen het op grote schaal toepassen van Shared Space in de openbare ruimte en de mate van binding in de samenleving. Gebruik in je redenering de omschrijving van het hoofdconcept binding.
  - Beredeneer vervolgens dat het op grote schaal toepassen van Shared Space de sociale cohesie kan bevorderen. Gebruik in je redenering de omschrijving van het kernconcept sociale cohesie.

Opgave 2 Aanpak Top600

Bij deze opgave horen de teksten 5 en 6 en de figuren 1 en 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In mei 2011 nam het Amsterdamse gemeentebestuur in samenwerking met zorg- en jeugdinstanties, de politie en het Openbaar Ministerie het initiatief tot de Aanpak Top600. De Top600 is een ranglijst van jonge veelplegers die met voorrang worden aangepakt. Deze jongeren hebben meerdere misdrijven gepleegd zoals straatroof, overvallen en woninginbraken.

Gebruik tekst 5.

In de pijlers van de Aanpak Top600 zoals die beschreven worden in tekst 5 zijn de drie overheidsstrategieën om criminaliteit te bestrijden te herkennen.

- 3p 9
- Noem de drie overheidsstrategieën om criminaliteit te bestrijden.
  - Geef bij elke overheidsstrategie een voorbeeld uit tekst 5.

Gebruik tekst 5.

In het strafrecht zijn twee scholen te onderscheiden: de klassieke en de moderne school.

- 2p 10 – Geef aan welk kenmerk van de klassieke school te herkennen is in de Aanpak Top600.
– Geef bij dit kenmerk een voorbeeld uit tekst 5.

Gebruik tekst 5.

Politieke stromingen hebben verschillende opvattingen over de bestrijding van criminaliteit. De pijlers van de Aanpak Top600 passen bij zowel de liberale als bij de socialistische/sociaaldemocratische opvatting over de bestrijding van criminaliteit.

- 1p 11 Noem een pijler die past bij de liberale opvatting. Licht je keuze toe door een opvatting van deze politieke stroming over de bestrijding van criminaliteit te noemen.
- 1p 12 Noem een pijler die past bij de socialistische/sociaaldemocratische opvatting. Licht je keuze toe door een opvatting van deze politieke stroming over de bestrijding van criminaliteit te noemen.

Gebruik tekst 6.

- 4p 13 Leg uit dat er bij de behandeling van de jongeren uit de Top600 sprake is van vorming. Gebruik in je uitleg:
- de naam en de omschrijving van een kernconcept bij het hoofdconcept vorming;
  - informatie uit tekst 6 waaruit dit kernconcept blijkt;
  - de omschrijving van het hoofdconcept vorming;
  - informatie uit tekst 6 waaruit dit hoofdconcept blijkt.

Gebruik tekst 6.

- 4p 14 Leg uit welke twee kernconcepten bij het hoofdconcept binding te herkennen zijn bij de behandeling van de jongeren uit de Top600. Gebruik in je uitleg:
- de naam en de omschrijving van twee kernconcepten bij het hoofdconcept binding;
  - bij elk kernconcept informatie uit tekst 6 waaruit dit kernconcept blijkt.

Gebruik figuur 1.

Figuur 1 komt uit een rapportage over de resultaten en effecten van de Aanpak Top600 in het jaar 2016.

Figuur 1 toont het percentage personen met een dagvaarding, onderverdeeld naar het aantal jaar dat iemand 'in regie is', dus onder de Aanpak Top600 valt.

- 2p **15**
- Noem de onafhankelijke en afhankelijke variabele in figuur 1.
  - Beschrijf de richting van het verband tussen de variabelen in figuur 1. Doe dit door de volgende zin aan te vullen: Hoe ... , hoe ... .

Bekijk figuur 2.

De Aanpak Top600 richt zich ook op de broertjes en zusjes van de Top600-personen (zie tekst 5, pijler 3). De broertjes en zusjes krijgen begeleiding met als doel het voorkomen dat ook zij in de criminaliteit terechtkomen.

Om de begeleiding goed vorm te kunnen geven, wordt bij aanvang van elk begeleidingstraject in kaart gebracht op welke gebieden er sprake is van problemen bij de broertjes en zusjes. Figuur 2 laat de percentages problemen bij de broertjes en zusjes op verschillende leefgebieden bij aanvang van de begeleiding zien.

- 2p **16**
- Bedenk een indicator voor de problemen op het leefgebied 'gedrag op school'.
  - Leg uit waarom dit een goede indicator is voor problemen bij de broertjes en zusjes op dat leefgebied.

Opgave 3 Opleiding, afkomst en de kans op succes

Bij deze opgave hoort tekst 7 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Onderzoeker Sara Rezai onderzocht welke bijdrage de familie levert aan het succes van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Haar onderzoek wijst ook naar de toegevoegde waarde van 'belangrijke anderen' die beschikken over een hoger opgeleid netwerk in het leven van deze studenten.

Gebruik regel 1 tot en met 58 van tekst 7.

Rezai sprak met migrantenkinderen die analfabete of laagopgeleide ouders hebben en toch maatschappelijk succes boeken.

- 4p 17 Leg uit dat bij de succesvolle migrantenkinderen uit het onderzoek van Rezai zowel sprake is van positieverwerving als van positietoewijzing. Gebruik in je uitleg:
- een citaat uit regel 1 tot en met 58 van tekst 7 waaruit blijkt dat er sprake is van positieverwerving;
  - een omschrijving van het begrip positieverwerving;
  - een citaat uit regel 1 tot en met 58 van tekst 7 waaruit blijkt dat er sprake is van positietoewijzing;
  - een omschrijving van het begrip positietoewijzing.

Gebruik regel 59 tot en met 90 van tekst 7.

In tekst 7 worden factoren beschreven die van invloed zijn op het maatschappelijk succes van kinderen van laagopgeleide immigranten. In tekst 7 wordt beschreven dat succesvolle migrantenkinderen over zowel sociaal kapitaal als cultureel kapitaal beschikken.

- 2p 18 Leg uit dat uit tekst 7 blijkt dat de succesvolle migrantenkinderen uit het onderzoek beschikken over sociaal kapitaal en over cultureel kapitaal. Gebruik in je uitleg:
- een voorbeeld van sociaal kapitaal uit regel 59 tot en met 90 van tekst 7;
  - een voorbeeld van cultureel kapitaal uit regel 59 tot en met 90 van tekst 7.

Gebruik regel 59 tot en met 90 van tekst 7.

- 2p 19 Geef met behulp van het kernconcept acculturatie een verklaring voor het succes van de migrantenkinderen uit tekst 7. Gebruik in je verklaring:
- de omschrijving van het kernconcept acculturatie;
  - een voorbeeld uit regel 59 tot en met 90 van tekst 7 bij het kernconcept acculturatie.

Gebruik tekst 7.

Stel dat de in tekst 7 geschetste situatie representatief is voor alle kinderen in Nederland.

- 2p 20 Beredeneer of Nederland in dat geval op basis van tekst 7 als een open of een gesloten samenleving kan worden beschouwd. Gebruik in je redenering:
- een kenmerk van de gekozen soort samenleving;
  - informatie uit tekst 7;
  - een omschrijving van het begrip sociale mobiliteit.

Gebruik regel 23 tot en met 58 van tekst 7.

In de familieboodschappen die de ouders hun kinderen meegeven, geven de ouders aan dat er zowel nature- als nurturefactoren zijn die het succes van hun kinderen beïnvloeden.

- 2p 21
- Geef uit regel 23 tot en met 58 van tekst 7 een naturefactor die volgens de ouders invloed heeft op het mogelijke succes van hun kinderen.
  - Geef uit regel 23 tot en met 58 van tekst 7 een nurturefactor die volgens de ouders invloed heeft op het mogelijke succes van hun kinderen.

Opgave 4 Nationaal Kiezersonderzoek

Bij deze opgave horen geen bronnen uit het bronnenboekje.

Inleiding

In 2016 verscheen van de hand van vier politicologen het boek *Rumoer: Nederlandse kiezers en politiek 1998-2012*. Voor het boek maakten de schrijvers gebruik van de gegevens uit verschillende Nationale Kiezersonderzoeken (NKO's), die plaatsvonden tussen 1998 en 2012. De schrijvers wilden onder andere weten in hoeverre kiezers bij twee opeenvolgende verkiezingen, in de periode 1998-2012, op dezelfde partij hebben gestemd. Ook wilden de onderzoekers weten op welke partij kiezers gingen stemmen als ze wisselden van partijvoorkeur.

Een van de schrijvers van het boek, Joop van Holsteyn, politicoloog aan de Universiteit Leiden, zegt in een interview met NRC Handelsblad: “(...) het vooroordeel dat kiezers anno nu maar wat doen, dat klopt niet. Kiezers houden er vaak, bewust of onbewust, een setje aan keuzes op na. Daar zitten partijen in die ongeveer dezelfde opvattingen hebben. GroenLinks, PvdA en de SP zitten vaak samen in zo’n keuzeset. En aan de rechterkant geldt dat voor de VVD, D66 en het CDA.”

De VVD en D66 kunnen gerekend worden tot de liberale stroming die over het algemeen voor beperkte overheidsbemoeienis in sociaaleconomische kwesties is. GroenLinks, de PvdA en de SP kunnen gerekend worden tot de sociaaldemocratische stroming, die een wat grotere rol voor de overheid in sociaaleconomische kwesties voorstaat.

- 2p 22
- Noem een gemeenschappelijk uitgangspunt van de VVD en D66 dat past bij hun opvatting over de rol van de overheid en dat kan verklaren dat de VVD en D66 voor kiezers samen in een keuzeset zitten.
  - Noem een gemeenschappelijk uitgangspunt van de PvdA en de SP dat past bij hun opvatting over de rol van de overheid en dat kan verklaren dat de PvdA en de SP voor kiezers samen in een keuzeset zitten.

Kiezers die wisselen van partijvoorkeur worden in veel mediaberichtgeving ook wel ‘zwevende kiezers’ genoemd. Deze kiezers worden soms ook wel ‘geëmancipeerde kiezers’ genoemd.

- 2p 23
- Beargumenteer dat, welk van de twee benamingen een journalist ook kiest (zwevende kiezers of geëmancipeerde kiezers), er in beide gevallen sprake zal zijn van ‘framing’. Gebruik in je argumentatie:
- een vergelijking tussen beide benamingen;
  - de omschrijving van het begrip framing.

In 2017 vond ook een Nationaal Kiezersonderzoek plaats. In dit onderzoek werd een aantal stellingen over bestuurlijke vernieuwing voorgelegd aan de respondenten.

Een van deze stellingen was: ‘De minister-president moet rechtstreeks door kiezers gekozen worden.’

- 1p 24
- Leg uit dat met het voorleggen van deze stelling de mate van steun voor democratisering onder de bevolking gemeten wordt. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het kernconcept democratisering.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.